

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Dr. Ferhat ÇETİNKAYA

Dicle Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Diyarbakır/TÜRKİYE
ferhatcetinkaya@yahoo.com
ORCID

KİTÂBİYÂT / BOOK REVIEW

Eser: Bir Başka Paris

Makale Türü: Kitap Tanıtım ve Değerlendirme	Article Information: Book Review
Yükleme Tarihi: 03.11.2020	Received Date: 03.11.2020
Kabul Tarihi: 12.11.2020	Accepted Date: 12.11.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020	Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atf/Citation

Çetinkaya, Ferhat, "Bir Başka Paris", (Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme) *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 700-706.

Cetinkaya, Ferhat, "Bir Başka Paris", (Book Review) *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 700-706.

h

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

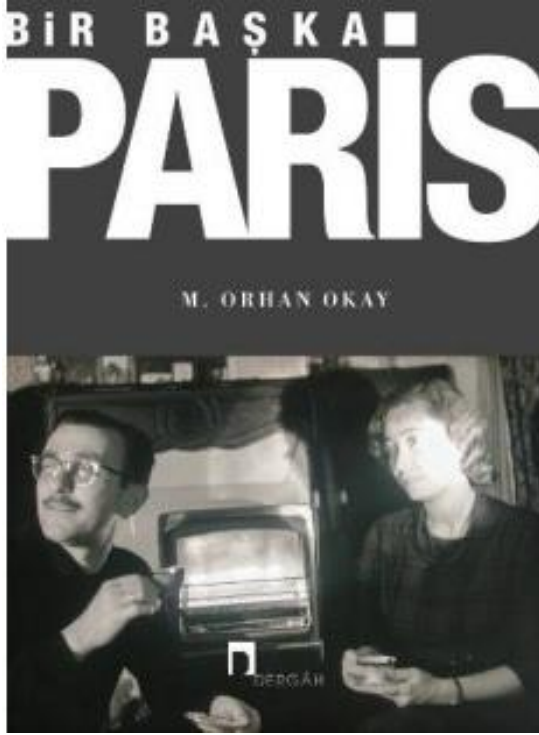
Dr. Ferhat ÇETİNKAYA

KİTÂBİYÂT/BOOK REVIEW

BİR BAŞKA PARİS

Yazar: M. Orhan OKAY

Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, 244 s., ISBN: 978-975-995-682-0

Tarih boyunca eğitim, bilim, irfan sahasında birçok fikir adamı kendi vatanı ve milleti için çaba göstermiş ve derin izler bırakmıştır. Fikir dünyamızda vatanı ve milleti için derin izler bırakan değerlerimizden biri de merhum Prof. Dr. M. Orhan Okay'dır. Yeni Türk Edebiyatı sahasına kazandırdığı önemli çalışmalarla bilinen Orhan Okay, sanat ve edebiyat yönüyle ülkenin mütefekkirleri arasında sayılmaktadır. Ömrünü edebiyata adayan yazar, Doğu ve Batı medeniyetlerini de yakından tanıma gayretine girmiş ve kendine has üslubuyla birçok özgün tespitte bulunmuştur. Atatürk Üniversitesinde doktorasını tamamladıktan sonra üniversitesi tarafından iki yıllığına Paris'e gönderilen Okay,

buradaki gözlemlerini, tespitlerini, hatıralarını çektiği fotoğraflar eşliğinde, *Bir Başka Paris* adlı eseriyle okuyucularına sunmaktadır.

Orhan Okay, bu eserinde sadece Paris'i mekânsal olarak anlatmamıştır. Paris'e yolculuğunu, yaşadığı zorlukları ve sevinçlerini, orada tanıdığı insanların sorunlarını ve ıstıraplarını etraflıca anlatmış ve fotoğraflandırmıştır. Paris'te geçirdiği iki yılı fotoğraflara koyduğu açıklamalarla aktaran yazar, eserini on yedi bölüme ayırarak anlatmıştır. Anlatımına eşlik eden görseller sayesinde, eseri okurken hem yazarın Paris yıllarına ait özel hayatını hem de 1960'lı yılların Paris'ini görme imkânı doğuyor. Eserinde sadece çektiği

fotoğraflar yok. Fotoğraf çekmenin yasak olduğu bazı turistik mekanlardan bahsederken oraya ait kartpostalları kullanmıştır. Kitabın ilk bölümünde “Bu kitap Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi’den beri pek çok Türk’ün gördüğü, yazdığı Paris’i, elli yıl önceki Paris’i ve civarını anlatmak ve daha çok göstermek için kaleme alındı” denilmektedir. Dolayısıyla bu yönüyle eser, aynı zamanda bir gezi rehberi hüviyetini de taşıyor.

Anılarını hem yazınsal olarak hem de görsel olarak on yedi bölüme ayıran Okay, öncelikle Paris’e yolcuğundan, konaklama sorunlarından ve tanıdığı/tanıştığı insanlardan söz etmektedir. “*Eski Paris’te Bir Ömür Geçti*” adlı ilk bölümde, Yahya Kemal’in Paris’inden söz eder. Yahya Kemal’in dokuz yılını Paris’te geçirdiğini bu yönüyle onun gerçekten Paris’te bir ömür geçirdiğini vurgular. Öte yandan yaşlı Fransızların “Ah, Fransa’yı ve Paris’i iki dünya savaşı mahvetti” sözlerini tahlil eder. Fakat bu söz, savaş öncesini görmeyen yazar için bir anlam ifade etmez. Yazar ayrıca bu bölümde, fotoğrafçılık hevesinin Paris’te nasıl uyandığını aktarırken aynı zamanda fotoğrafçılıkla ilgili bir kısım teknik bilgiden söz eder.

Bir sonraki bölüme “*Evropa Başkadır*” adını veren Orhan Okay, burada yapacağı yolculukla ilgili hazırlıklarından bahseder. Paris’le ve Paris yolculuğuyla ilgili bilgiler toplayan yazar, özellikle Fransızların yaşlılara karşı takındığı tavrından dolayı üzüntüsünü dile getirir. 1963 yılı Eylül ayında “Samsun” adlı bir gemiyle Galata rıhtımından ailesi ile ayrılan Okay, bu yolculuk sayesinde Pire, Atina, Napoli ve Marsilya şehirlerini de görme imkanını bulur. Yazar ayrıca bu bölümde, yolculukta tanıdığı İstanbullu Ermeni Agop Leylozyan’dan, eşi Mübeccel’in yolculukta rahatsızlığından, Nihat Çetin’in vasıtasıyla tanıdığı Ermeni Jak Usta ve oğlundan, Paris’te kendilerini karşılayan Haluk İpekten’den söz eder. Yazar bu kısımda Türkçe konuşan Ermenilere özellikle dikkat çekmiştir.

Paris’te İlk Aylar bölümünde konaklama sorunlarını aktaran Orhan Okay, kendisinden önce Paris’e gelen arkadaşlarının yardımından bahseder. Fransızların kiraya çıkarttığı evlerini çocuklu bir aileye vermeye yanaşmamasına dair duyduğu üzüntüyü dile getiren yazar, bir yandan konaklama sorunlarıyla ilgilenirken bir yandan da eğitiminden geri kalmamak için “Alliance Française” kursuna eşyle beraber kaydolar. Öte yandan kiralık bazı dairelerde ve odalarda tuvalet olmamasına değinir. Nihayetinde, arkadaşlarının ve Ermeni tehcirinden sonra Paris’e yerleşmiş Osmanlı Ermenilerinin yardımıyla Paris’in merkezi sayılan Bonne Nouvelle semtinde konaklayacakları bir yer bulur. Yazar, Türk arkadaşlarının yanında Osmanlı Ermenileriyle de samimiyetini sürdürür ve herkesin Türkçe konuştuğunu vurgulayarak burada bir “Türk kolonisi” oluşturduklarını belirtir. Kaldığı evinin odasından ve semtinden fotoğraflar eşliğinde detaylı bir şekilde söz ederken aile fotoğraflarının çoğunu da bu bölümde kullanır.

Yazar, Paris’in mekanlarını ve tarihi dokusunu anlatmadan önce orada Osmanlı Ermenileriyle kurduğu dostluklarına istinaden onların acılarını, sevinçlerini ve hayata bakış açılarını aktarır. *Paris’te Son Osmanlı Ermenileri*

başlığını taşıyan bölümde Abdurrahman Çaycı, Necdet San, Server Tanilli gibi birçok arkadaşının Ermenilerin evinde kiracı olduğunu, ev kiralama konusunda Ermenilerin Fransızlardan daha çok yardımsever ve anlayışlı bir tavır takındıklarını ifade eder. Madam Sadetyan sayesinde tehcir sonrası gelen kesimden birçok Ermeni ile tanıştığını aktaran Okay, bunların hiçbirinden Türkler aleyhinde bir söz işitmediğini vurgular. Bu grubun Osmanlı kültürüyle ve terbiyesiyle büyüdüğünü, kendisinin de bilmediği Anadolu'ya ait bazı atasözleri ve deyimleri kullandıklarını ifade eden yazar, birçok noktada onların Türklerden farklı olmadığını dile getirir. Hatta 24 Nisan'da Ermeni tehciri gününe katılan yazar, Ermeni dostları tarafından eleştiri alır. Özellikle Üskiye Hanım'ın söylemleri Orhan Okay'ı etkiler. Üskiye Hanım'ın "Ah, evladım, derdi, biz böyle değildik, ne iyi komşulardık. Bu Avrupalı bizi birbirimize düşürdü" söyleminden ve diğer Ermenilerin tutumundan, görüşlerinden hareketle Türkiye'nin kangren olmuş Ermeni sorununu tahlil eder: "Peki, bugün daha da genelleyen, yaygınlaşan bu Türk husumeti nerden çıkıyordu? Bunun cevabını bulmak benim için pek de karmaşık olmuyor. Soykırım iddialarının tehcir hadisesi üzerinden belki beş-otuz yıl geçtikten sonra ortaya çıkış sebepleri üzerinde biraz daha dikkatli durmalı. O yaşlı Ermenilerin çocukları, torunları Fransız okullarında okumuş, Fransız kültürüyle yetişmiş, buna mukabil çoğu hayatlarında Türkiye'yi görmemiş, tanımamış, Batı oryantalizminin Osmanlı husumetiyle ve soykırım eğitimiyle beslenmişlerdi. Türkler hakkında bütün bildikleri bu fitne programının kazandırdıklarından ibaretti. Böylece Avrupa, Türklerin nasıl olup da Avrupa içlerine kadar sokulmuş olduklarının kaç asırlık intikamını, her zaman olduğu gibi, kendilerine sığınmış insanların çocuklarına ve torunlarına aldırma istiyordu." Bu alıntı, bir hatırat türü olarak ele alınan eserden politik ve sosyolojik olarak yapılacak en net çıkarımdır. Eserdeki buna benzer özgün tespitler, Orhan Okay'ın sadece bir edebiyat tarihçisi ve bilimcisi olmadığını, aynı zamanda onun bir fikir adamı olduğunu göstermektedir. Yazar, tanıdığı o güzel insanlara rahmet dileyerek bu bölümü bitirir.

Paris'teki Ermeni dostlarıyla anılarını ve onlarla çektiği fotoğraflarını paylaşan Okay, *Paris'te Türk ve Fransız Dostlarımız* başlığını taşıyan bir sonraki bölümde de diğer dostlarından bahseder. Paris'te en sık buluştukları dostlarının "Haluklar, Rahmiler ve Necdet San ailesi" olduğunu dile getiren yazar, Roma medeniyetinin ve mimarisinin Şam'da olduğunu iddia eden Şam Arkeoloji Müzesi Müdürü Adnan Bunni ile kurduğu dostluğundan da söz eder. Paris'ten sonraki yıllarda da kendisiyle uzun zaman mektuplaştığını belirtir. Orhan Okay, aynı zamanda Hocalarından Türk Dili profesörü Sadettin Buluç ve ailesi, dil hocası Faruk Timurtaş, Farsça hocası Tahsin Yazıcı ve ailesi, Tarih Profesörü Şahabettin Tekindağ ve ailesi, Profesör Faruk Kadri Timurtaş'ın yanında birçok arkadaşının adını zikreder. Bu kısma kadar Orhan Okay'ın anlatımları daha çok çevresindeki insanlara dairdir.

Sokaklar, Mağazalar ve İnsanlar Arasında adlı bölümde, ihtiyar Fransızların yalnızlığına, onların iki dünya savaşı sonrası bozulan Paris hakkındaki yakınmalarına, Paris sokaklarında sanatını icra eden resamlara,

çalgıcılara, gösteri yapan insanlara değinir. Özellikle sokakta çektiği fotoğrafları okurlarıyla paylaşan Okay, bu bölümde kiracısı olduğu evin konumuyla ilgili bilgilerle beraber günlük yaşamından detaylar sunar. Ulaşım açısından taksiyi kullandıklarını hatırlamayan yazar, daha çok “bir örümcek ağı” gibi şehrin yer altından ve yer üstünden her yanına ulaşabilen metroyu kullandıklarını vurgular. Yazarın bir ulaşım vasıtası olarak metroyu tercih etmesinin sebebi kendi ifadesiyle hem ucuz hem de pratik olmasındandır. Bu bölümde şehrin günlük yaşayışı ile ilgili bolca fotoğraf bulunmaktadır. Bir sonraki bölümde ise Paris’in kuzeydoğu bölgesi hariç her bölgesinden geçen Seine nehrini konu edinir. *Seine Kıyıları* başlığıyla nehrin konumuna, geçiş güzergahına, şehir için önemine değinilir. Nehirdeki adalardan söz eden yazar, en önemlilerinin Cite ve St. Louis adasını olduğunu söyler. Cite adasının büyük bir mahalle olduğunu ve burada ünlü Notre-Dame Katedrali’nin olduğunu hatırlatır. Adadaki mekanları kendi çektiği fotoğraflar eşliğinde paylaşır.

Yazar, Paris’teki yapılardan bahsederken çok katlı binaların olmadığını dile getirir. Fakat Paris’e ikinci gidişinde, yani 1978 yılına ait Paris’te yapıların artık çok katlı olduğundan yakınır. Fakat Paris’in merkezinin halen koruduğunu aktarır. *Paris’te Âbideler Ünlü Yapılar* başlığında Pantheon anıtkabirinden Sacre-Coeur’e, Zafer Anıtı Arc de Triomphe’den Carousel’e, Fransız tiyatro binası Comedie Française’den Elysee Sarayı’na kadar birçok kıymetli yapıları fotoğraflar eşliğinde, yapılara dair önemli gördüğü anekdotlarla beraber anlatır. Fakat daha çok Notre-Dame ve Eiffel Kulesi’ne dikkati çekerek *Klasik ve Moderni Temsil Eden İki Önemli Yapı* adıyla ayrı bir başlıkta söz konusu eder. Notre-Dame Katedrali’nin her çağda Paris’i temsil edebileceğini anlatarak yapının bir dizi özelliklerine ve tarihine değinir. Eiffel kulesini ise yapıldığı yılda pek çok Fransızın beğenmediğini ve talihinin zamanla değişerek turistik bir mekâna dönüştüğünü belirtir. Bu yapının da özelliklerinden bahseden Orhan Okay, Ahmet Mithat Efendi’nin kule hakkındaki görüşlerini paylaşır.

“Paris bir heykeller şehri” şeklinde diğer bir bölüme başlayan yazar; birçok ünlü kişinin, sembolik figürlerin; hayvanların, mitolojik, masal, roman kahramanlarının bazen grup bazen de tek kişi ya da büst olarak heykellerinin olduğunu yine fotoğraflar eşliğinde anlatır. Yazarın hatıralarında müzeler de önemli bir yer tutar. Paris’in başlı başına bir müze olduğunu vurgulayan Okay, 150’nin üzerinde müze olduğunu belirtir ve bunların 70 tanesini gezdiğini söyler. *Müzeler* bölümünde Fransızlarda bahşiş kültürünün önemli olduğunu aktarır ve belli başlı müzeler ile sergileri tanıtır. Grand Palais sergi yerinden bahseden yazar, burada sergilenen pullar üzerinde durur. Özellikle Hitler’e ait pullar dikkatini çeker. “Alman pulları arasında Hitler’in portresini taşıyan pul serileri de vardı. Bir nefretin ifadesi ve tuhaf bir teşhir şekli olarak bütün bu Hitlerli pullar baş aşağı konmuştu.” Müzeler arasında ise Catacombes müzesini ayrıntılı anlatır. Bir yeraltı mezarları müzesi olan bu yerde, Paris şehrinde yer açmak için çeşitli semtlere dağılmış, dağınık vaziyette duran, ziyaretçisi kalmamış mezarlardan çıkan kemikler tasnif edilerek sergilenmektedir. Yazarın aktardığına göre bu yerde altı milyon insanın kemiği bulunmaktadır. Buranın girift bir yapıya sahip olduğunu vurgulayan yazar, “içerisi çok karmaşık

galerileri, sokaklarıyla adeta bir labirent gibi. Bu sokaklara sapmak yasak, önlerine engel koymuşlar, yanlışlıkla sapılırsa kaybolma ihtimali yüksek” der. Burada fotoğraf çekmek yasak olduğundan, yazar, bu bölüme müzenin hemen çıkışında satın aldığı diyalardan birkaçını kullanmıştır. Bu bölümde diğer müzelere ait fotoğraflar da bulunmaktadır.

Müzelerden, Sergilerden Bazı Tablolar bölümünde tablolar sergileyen müzelerde flaşla fotoğraf çekmenin yasak olduğundan satın aldığı bir kısım kartpostalları kullanmıştır. Yazar, empresyonist ressamın eserlerinden meydana gelen en zengin müzeler arasında Jeu de Paume ve Orangerie müzesini sayar. Söz konusu müzelerde Monet, Manet, Cezanne, Degas, Sisley, Van Gogh, Renoir ve Gauguin’in pek çok eserinin olduğunu söyler. *Bahçeler, Parklar, Ormanlar* kısmında ise öncelikle Paris’in kapalı havasından bahseder. Fransızların güneşi çok sevdiğini ve güneşli günlerde hemen parklara koştuklarını aktarır. Paris’in birçok yeşil alanının ve parklarının fotoğraflarını paylaşır.

Orhan Okay, Paris yıllarında yaptığı günlük gezilerinden de söz eder. Bazı gezilere resmi öğrenci gruplarıyla katılırken bazı gezileri de kendi imkanlarıyla gerçekleştirmiştir. Bu gezilerin amacına yönelik yazarın dikkat çeken yorumu ise “Devlete bağlı bazı öğrenci teşekkülleri özellikle yabancı öğrenciler için Paris ve civarında geziler tertip ediyorlardı. Bu geziler şüphesiz Fransız kültürünün, medeniyetinin, sanat eserlerinin propagandası amacını taşıyordu.” şeklindedir. Bu bölümde Versailles Sarayı’nın birtakım özelliklerinden bahseden yazar, okurlarına Birinci Dünya Savaşı sonunda müttefiklerin Almanya ile yaptıkları barış anlaşmasının yer olduğunu hatırlatır.

Yazar, eserin son iki bölümünü ise gerçekleştirdiği iki büyük geziye ayırmıştır. Bu gezilerden biri, Fransa’nın kuzey batı tarafında bulunan, bir manastırı ve bazı yerleşme yerleri olan Mont St. Michel adasıdır. Adanın özelliklerinden, ulaşımından ve konaklamasından bahseden Okay, gezi dönüşünde tatsız bir olayla karşılaşır. Eve vardığında daire kapısının kilitli ve mühürlü olduğunu gören Okay, endişe ve korkuyla kiracısı olduğu ev sahibi Madan Sadetyan’ın dünürü Kirkor Ağa’ya uğrar ve ondan kötü haberi alır. Tatil aylarında evde yalnız kalan Madam’ın ağabeyi Mösyö Tonton vefat etmiştir. Madam Sadetyan’ın İstanbul’da, oda komşusunun Mehmet Çubukların da tatilde oluşundan Mösyö Tonton’un cenazesini polisler alıp mahkeme kararıyla da kapıya kilit ve mühür vurmuşlardır. Yazar, ihtiyarların bu şekilde hayata gözlerini yummasına ve yaşlılarına sahip çıkmayan Fransızların tavırlarına içerlenir.

Orhan Okay ve eşi, ikinci büyük gezisini Loire vadisine yaparlar. Geziyle ilgili bilgiler paylaşan yazar, vadinin coğrafik konumundan, ulaşımından ve oradaki tarihi şatolarından söz eder. Şatoların bazılarının devlete bağlı bazılarının ise özel mülkiyet olduğunu söyleyen Okay, özel mülkiyetli şatoların tarihi eser yönü olduğundan belli saatlerde ziyaretçilere açılması için devletin karar aldığını belirtir. Bu iki büyük geziyle ilgili fotoğraflar da paylaşan yazar, eserini bitirir ve eserin sonuna eşi Mübeccel’in bir loş ışığı altında kazak

özerken çekilmiş siyah beyaz bir fotoğrafını koyar. Fotoğrafa koyduğu not şu şekildedir: “Her şey gibi bu kitap da başladı ve bitti. Hayat da öyle... Bu kitaba başladığım zaman Mübeccel hayattaydı ve hastaydı. Bittiğini göremedi. Elli beş yıllık beraberliğimiz sadece hatıralarımda kaldı. İki yıla yakın Paris hayatımız da. Bu fotoğrafı da ayrı bir özenle çekmiştim. Paris’teki tek odamızda, gece, gaz sobasının ışığında bana kazak özerken. Artık ne gelen ne beklenen var...”

Orhan Okay, 1963-1965 yılları arasında ömrünü geçirdiği Paris’teki anılarını, edebi bir üslupla *Bir Başka Paris* adıyla kitaplaştırmış ve okurlarına sunmuştur. Yazarın Paris izlenimlerini içeren bu eser, ebedi istirahatgahına uğurlanmadan bir yıl önce yayımlanmıştır. Yüksek bir edebi zevke sahip olan, Doğu ve Batı değerlerini bilen Okay’ın manevi ikliminden ve üslubundan Paris’i görmek ve okumak, okur için de ayrı bir zevk olmaktadır. Dolayısıyla bu eser sayesinde edebi bir üslupla 1960’lı yılların Paris’i karşımıza çıkarken aynı zamanda çağımızın son münevverlerinden Orhan Okay’ın Paris’e dair görüşlerine ve fotoğraflarına ulaşılmaktadır.